

Jedno od spremišta u Mađarskom državnom arhivu
snimio: Zvonko Baričević

govori i podatak da je veličina jednog spremišta 950 četvornih metara.

Arhiv također posjeduje i javnosti dostupne prostorije. Zapravo, gotovo sve prostorije iznad zemlje, dakle, sve tri razine, čine uredi, čitaonice, dvorane, male društvene prostorije, čajne kuhinje i sanitarne prostorije s kupaonicama.

Sve prostorije imaju suvremenu zaštitu od požara.

Prozori postavljeni u nizu duž zidova, ali i oni na stropu, osiguravaju dovoljno dnevnog svjetla u prostorijama iznad razine zemlje, a ostali prostori imaju prema propisanim standardima funkcionalna rasvjetna tijela.

Posjet Mađarskome državnom arhivu Hrvatsko arhivističko društvo završilo je malim svečanim trenutkom: predajom kopije Bule Bele IV. našem domaćinu, Lajosu Körmendyju, zamjeniku ravnatelja Mađarskoga državnog arhiva.

Čitaonica Mađarskog državnog arhiva
snimio: Zvonko Baričević

LEX SPECIALIS – ZAKON O MUZEJIMA

Ana Brlek

Gradski muzej Varaždin

Varaždin

Zakon o muzejima konačno je donesen i stupio je na snagu s danom 6. studenoga 1998. godine ("Narodne novine" br. 142/98.). Sukladno Zakonu muzejsku djelatnost obavljaju muzeji kao ustanove, kao i muzeji galerije i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba, a iznimno i galerije ukoliko imaju muzejsku građu, pa se ovaj Zakon odnosi na sve njih.

Muzejska djelatnost – javna služba

U svojim općim odredbama Zakon u čl. 3. utvrđuje da se "muzejska djelatnost obavlja kao javna služba", što znači da se djelatnost obavlja u okviru ustanove koja je pravna osoba (pravni poredak priznaje joj pravnu osobnost) i kao takva određena s dva kriterija koja se kumuliraju: organizacijskim i funkcionalnim. Primjenom organizacijskoga kriterija određeno je da je muzej pravna osoba koja mora biti osnovana i organizirana po modelu koji je propisan Zakonom o ustanovama (ZU). ZU sadržava i dvije norme koje izrijekom propisuju njenu samostalnost čl. 3. st. 1. ZU i čl. 3. st. 2. ZU imaju dvojaku ulogu. S jedne strane, naglašavaju samostalnost muzeja ex lege te otklanjaju tumačenje da je muzej apsolutno subordiniran svom osnivaču "i da u svakom pogledu mora postupati po njegovim nalogima i uputama". Prema funkcionalnom kriteriju, muzej je definiran djelatnošću koju obavlja i njenom svrhom sukladno Zakon o muzejima, podzakonskim propisima koji uređuju obavljanje muzejske djelatnosti, stručnim normativima, suvremenim znanstvenim dostignućima i pravilima struke.

Radi primjene jedinstvenoga stručnog pristupa u obavljanju muzejske djelatnosti muzej se obvezno povezuje u sustav muzeja RH sukladno mjerilima koje propisuje ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija – kulturno dobro

Muzejsku građu čine civilizacijska, kulturna te prirodna dobra kao dio nacionalne i općeljudske baštine (kako bi se njegovala svijest o našem kulturnom europskom identitetu) o kojoj svaki muzej vodi dokumentaciju. I muzejska građa i muzejska dokumentacija štite se kao kulturno dobro i na njih se primjenjuju propisi o zaštiti kulturnih dobara. Sadržaj i način vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi pravilnikom

propisuje ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Muzej može pribavljati muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju kupnjom, darovanjem, nasljeđivanjem i zamjenom. Novina je u Zakonu da se muzejska građa i muzejska dokumentacija može i prodavati, ali samo uz prethodno odobrenje Ministarstva kulture RH, po pribavljenome mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća. Sredstva dobivena prodajom mogu se isključivo upotrijebiti za nabavu muzejske građe i muzejske dokumentacije. Na isti način obavlja se i zamjena muzejske građe i muzejske dokumentacije. Ugovor sklopljen protivno odredbi st. 2. čl. 10. Zakona smatra se nevažećim.

Muzej može skupljati muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju i terenskim istraživanjem, koje se obavlja u skladu sa zakonom i drugim propisima o zaštiti kulturnih dobara. Istraživanja, sukladno zakonu i drugim propisima o zaštiti kulturnih dobara, može provoditi i druga pravna ili fizička osoba, uz obvezu da sve materijalne nalaze i dokumentaciju o istraživanju dostavi muzeju koji djeluje na području istraživanja, i to samo ako ispunjava uvjete za njihov smještaj i izlaganje. Ako na području terenskog istraživanja ne postoji muzej (ili ne ispunjava uvjete), o smještaju materijalnih nalaza i dokumentacije odlučuje tijelo nadležno za zaštitu kulturnih dobara.

Temeljem pisanog ugovora muzej može povjeriti muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju na čuvanje radi izlaganja drugom muzeju, pravnoj osobi ili državnom tijelu pod uvjetom da im je zajamčena sigurnost i primjereno čuvanje. Ugovor sklopljen protivno st. 1. čl. 12. Zakona smatra se nevažećim. U slučaju upitnosti o smještaju muzejske građe i muzejske dokumentacije odluku donosi Ministarstvo kulture RH uz prethodno mišljenje Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Muzejska građa popisuje se svakih pet godina na način da se u postupku popisivanja utvrđuje broj i stanje muzejskih predmeta, stupanj njihove dokumentiranosti i mjere zaštite, sukladno općem aktu.

Institut javne službe (service public)

Zakonom o ustanovama vraća se u naš pravni sustav pojam javne službe koji je u našem zakonodavstvu bio napušten i zaboravljen iako se radi o pravnom institutu od prvorazrednog teorijskog značaja, kojeg je zakonodavstvo zapadnoeuropskih država razvilo gotovo isključivo pragmatistički. Institut javne službe (service public) kreirala je i razvila u drugoj polovici XIX. stoljeća praksa francuskoga Državnog savjeta i razradila francuska pravna doktrina. Javna služba smatra se danas stožerom moderne javne uprave i njenom obavljanju posvećuje se izuzetna pažnja.

Razlozi zašto se obavljanje muzejske djelatnosti proglašava javnom službom proizlaze iz same prirode muzejske djelatnosti i njezinim

ciljevima te njenom financiranju iz državnog proračuna, odnosno proračuna lokalne jedinice, stoga je zakonodavac ocijenio da se muzejska djelatnost zbog izuzetnog javnog interesa za Republiku Hrvatsku treba obavljati kao javna služba (čl. 16.).

Osnivači Muzeja

Zakonska odredba da muzeje kao javne ustanove mogu osnovati Republika Hrvatska, županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, odnosno muzeje kao ustanove mogu osnovati domaće pravne i fizičke osobe (čl. 16. Zakona o muzejima) znači da svi ti subjekti imaju opće pravo da osnivaju ustanovu, ali svaka može konzumirati to pravo pod znatno različitim kriterijima. Primjerice, Republika Hrvatska može osnovati javnu ustanovu koja će obavljati javnu službu bez da je potrebno ispunjavanje nekih dodanih pretpostavki i formalnosti (čl. 7. st. 1. toč. 1. ZU), jedinice lokalne samouprave – općine, gradovi, županije i Grad Zagreb odlukom svoga predstavničkog tijela mogu osnovati javnu ustanovu u okviru svog samoupravnog djelovanja sukladno Zakonu o muzejima, ali uz pribavljenu ocjenu sukladnosti odluke o osnutku javne ustanove sa zakonom (čl. 7. st. 1. toč. 2. i čl. 8. st. 1. ZU), više osnivača može osnovati muzej kao javnu ustanovu pod istim uvjetima kao što to može učiniti samo jedna jedinica lokalne samouprave (čl. 7. st. 2. i čl. 8. ZU), a svoja međusobna prava i obveze uređuju ugovorom. Domaće pravne i fizičke osobe (npr. Republika Hrvatska, jedinice lokalne samouprave, svi tipovi trgovačkih društava, ustanove, vjerske zajednice, udruženja građana, društvene organizacije, političke organizacije, zaklade, samo hrvatski državljani) mogu osnovati muzej kao "ustanovu" aktom o osnivanju koji donosi osnivač (čl. 12. ZU) i njegova pravna forma ovisi o tome koja se osoba javlja kao osnivač.

Interesantno je napomenuti da hrvatski državljanin osniva muzej svojom odlukom i temeljem Zakona o ustanovama ne mora ispuniti nikakve druge formalnosti (iako su propisima o registraciji ustanova nametnute određene dužnosti).

Ministar kulture RH na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća pravilnikom propisuje stručne i tehničke standarde za određivanje vrste muzeja te stručne i tehničke standarde za smještaj i čuvanje muzejske građe i muzejske dokumentacije. Muzej, sukladno zadovoljenim standardima, može se osnovati samo ako postoji muzejska građa, muzejska dokumentacija, prostor, oprema i sredstva za rad, te stručno osoblje.

Postojanje uvjeta za osnivanje muzeja utvrđuje rješenjem Ministarstva kulture RH po prethodno pribavljenom mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća (rok za mišljenje je mjesec dana). Ministarstvo kulture RH vodi očevidnik muzeja temeljem pravilnika koji donosi ministar kulture i u kojem se utvrđuje sadržaj očevidnika muzeja, te postupak i rok upisa.

Muzej prestaje s radom uz odgovarajuću primjenu propisa o "likvidaciji javnog trgovačkog društva" u slučajevima predviđenim zakonom (čl. 71. st. 2. ZU – "N.n." 76/93., ispr. 29/97.).

Odluka o prestanku i statusnim promjenama muzeja kojima se osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine može se donijeti samo uz prethodnu suglasnost ministra kulture po pribavljenome mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća (rok od dva mjeseca).

Odluka mora sadržavati i odredbe o zaštiti o smještaju muzejske građe i muzejske dokumentacije utemeljene na prethodnome mišljenju Hrvatskoga muzejskog vijeća.

Matična djelatnost

Unutar sustava muzeja RH u Zakon se uvodi matična djelatnost kao organizirani oblik stručnog djelovanja. Matična djelatnost obuhvaća poslove stručnog nadzora nad radom muzeja i stručne pomoći, unapređenje stručnog rada u muzejima te usklađivanje rada unutar sustava muzeja. Ministar kulture određuje aktom, sukladno čl. 6. st. 2. Zakona matične muzeje, njihove zadaće i način njihova rada. Ministarstvo kulture RH dužno je redovito provjeravati rad matičnih muzeja kao i postojanje uvjeta za njihove matične djelatnosti.

Ustrojstvo i upravljanje – u skladu sa zakonom

Ustrojstvo i upravljanje muzejom uređuje se statutom i drugim općim aktima muzeja u skladu sa zakonom. Muzejom upravlja upravno vijeće koje ima 3 ili 5 članova od kojih većinu imenuje osnivač iz redova istaknutih kulturnih i znanstvenih djelatnika, dok ostale bira muzejsko stručno vijeće. Ako ono nije osnovano, članove upravnog vijeća bira stručno muzejsko osoblje. Izbor osnivača, po mome mišljenju, može biti upitan, pa bi bilo dobro da u tom segmentu svoje mišljenje kaže i Hrvatsko muzejsko vijeće.

Ravnatelja muzeja kojem je osnivač Republika Hrvatska imenuje i razrješuje ministar kulture na temelju javnog natječaja koji raspisuje i provodi muzej.

Ravnatelja muzeja kojem je osnivač županija, Grad Zagreb, gradovi i općine imenuje i razrješuje osnivač na prijedlog upravnog vijeća koje je obvezno pribaviti mišljenje stručnog vijeća, a ako ono nije osnovano, uposlenoga muzejskog stručnog osoblja.

Javni natječaj za imenovanje ravnatelja raspisuje i provodi muzej.

Ako muzej ne raspíše javni natječaj za imenovanje ravnatelja u propisanom roku, natječaj raspisuje osnivač.

Muzejom, koji ima do pet zaposlenih upravlja ravnatelj, kojeg imenuje i razrješuje osnivač.

Javni natječaj za imenovanje ravnatelja raspisuje i provodi osnivač.

1. Upravno vijeće

Upravno vijeće na prijedlog ravnatelja donosi programe rada i razvoja muzeja, nadzire njihovo izvršavanje, odlučuje o financijskom planu i godišnjem obračunu, donosi statut uz

prethodnu suglasnost osnivača, predlaže promjene u organiziranju rada muzeja, te druge poslove određene zakonom i statutom.

Struktura i ovlasti Upravnog vijeća utvrđene su Zakonom o ustanovama, no zakonodavac nije smatrao potrebnim istaknuti u Zakonu s obzirom na ovlasti ravnatelja, upravljanje bez rukovođenja, rukovođenje bez odgovornosti.

2. Ravnatelj

Ravnatelj muzeja organizira i vodi rad i poslovanje muzeja, predlaže program rada razvoja, donosi opće akte muzeja sukladno statutu, vodi i odgovara za stručni rad muzeja, predstavlja i zastupa muzej u pravnom prometu i pred tijelima državne vlasti te obavlja druge poslove predviđene zakonom, aktom o osnivanju i statutom.

Ravnateljem muzeja može biti imenovana osoba koja ima visoku stručnu spremu, položen stručni ispit za kustosa i koji ispunjava druge uvjete propisane statutom (ili aktom o osnivanju). Iznimno za ravnatelja može biti imenovana osoba koja nema položen stručni ispit za kustosa ako je istaknuti i priznati stručnjak na području kulture i znanosti s najmanje deset godina radnog staža.

Ravnatelj muzeja imenuje se na četiri godine i može biti ponovno imenovan.

3. Stručno vijeće

Stručno vijeće muzeja ima najmanje tri člana i čini ga stručno muzejsko osoblje i ravnatelj muzeja. Na svojim sjednicama ovo tijelo razmatra i daje mišljenja o stručnim i drugim pitanjima rada i razvitka muzeja, odlučuje o stručnim pitanjima, predlaže način organiziranja i vođenja stručnog rada, plan i program rada muzeja sukladno statutu i drugim općim aktima.

Osiguranje muzejske građe i druge imovine

Muzejska građa i muzejska dokumentacija muzeja kojima su osnivači Republika Hrvatska, županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, kao i prostori u kojima je ona smještena obvezno se osiguravaju kod osiguravajućeg društva za one rizike i u opsegu s kojim su suglasni osnivači. Sredstva za osiguranje muzejske građe i muzejske dokumentacije kao i prostora u kojima je ona smještena osiguravaju osnivači.

Sredstva za rad

Sredstva za rad muzeja osigurava osnivač. Za posebne programe sredstva osigurava osnivač, Ministarstvo kulture u čijem je djelokrugu program koji se ostvaruje, županije, gradovi i općine na području kojih se program ostvaruje. Sredstva za rad osiguravaju se i iz vlastitih prihoda, sponzorstvima, fundacijama, darovanjima i na drugi način u skladu sa zakonom.

Nadzor nad radom

1. Stručni nadzor nad radom muzeja, kao i nad zaštitom muzejske građe i muzejske dokumentacije obavljaju matični muzeji, a stručni

nadzor nad radom matičnih muzeja i zaštitom njihove građe i muzejske dokumentacije Ministarstvo kulture. Muzej je dužan matičnome muzeju, odnosno Ministarstvu kulture, na njihov zahtjev, omogućiti uvid u podatke potrebne za obavljanje stručnog nadzora.

2. Nadzor nad zakonitošću rada muzeja kojima je osnivač Republika Hrvatska obavlja Ministarstvo kulture. Nadzor nad zakonitošću rada muzeja kojima su osnivači županije, Grad Zagreb, gradovi i općine, obavljaju županijski uredi nadležni za kulturu županije na čijem je području sjedište muzeja.

Zabrana rada muzeja

Ako Ministarstvo kulture, odnosno županijski ured nadležan za kulturu županije u obavljanju nadzora nad zakonitošću rada utvrdi da muzej ne ispunjava uvjete iz članka 15. i članka 17. Zakona, odredit će osnivaču rok u kojem je dužan otkloniti uočene nedostatke, u protivnome donijet će rješenje o zabrani rada muzeja.

Stručno muzejsko osoblje

Stručno muzejsko osoblje čine zaposlenici u muzeju koji prema odredbama ovog Zakona ispunjavaju određene uvjete za postavljanje u odgovarajuća muzejska zvanja:

- kustos, viši kustos i muzejski savjetnik,
- muzejski pedagog, viši muzejski pedagog i muzejski pedagog savjetnik.

Stručne poslove u muzeju obavljaju dokumentaristi, informatičari, restauratori, diplomirani knjižničari, arhivisti, kao i drugi stručnjaci zavisno od potreba muzeja.

Pomoćne stručne poslove u muzeju obavljaju preparatori i viši preparatori, muzejski tehničari i viši muzejski tehničari, pomoćni knjižničari, arhivski tehničari i viši arhivski tehničari, fotografi i viši fotografi.

Odluku o stjecanju viših zvanja donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskoga muzejskog vijeća sukladno pravilniku o stjecanju stručnih zvanja.

Rad u svojstvu vježbenika za stručno muzejsko osoblje traje najduže dvije godine.

Volonterski rad u muzeju s propisanom školskom spremom i punim radnim vremenom priznaje se kao stručna praksa za stjecanje muzejskog zvanja i za obavljanje stručnih muzejskih poslova.

Način polaganja stručnog ispita, ispitno gradivo, sastav i rad ispitnog povjerenstva utvrđuje se pravilnikom o polaganju stručnih ispita i programom stručnih ispita u muzejskoj struci. Pravilnik i program stručnih ispita donosi ministar kulture na prijedlog Hrvatskog muzejskog vijeća.

Pravilnik o polaganju stručnih ispita radnika muzejske struke i program za stručne ispite i dalje je na snazi do donošenja novog pravilnika ("N.n." br. 9/78.).

Hrvatsko muzejsko vijeće

Hrvatsko muzejsko vijeće djeluje pri Ministarstvu kulture kao savjetodavno tijelo koje razmatra stanje u muzejskoj djelatnosti, predlaže mjere za poticanje njezinog razvitka i unapređivanja, te obavlja stručne i druge poslove muzejske djelatnosti određene ovim Zakonom i drugim propisima, kao i poslove koje mu povjeri ministar kulture.

Prijelazne i završne odredbe

Muzej je dužan uskladiti svoj statut i druge opće akte i svoj rad s odredbama ovoga zakona u roku godinu dana od dana njegova stupanja na snagu.

Muzej je dužan u roku godinu dana od stupanja na snagu ovog Zakona utvrditi stanje svoje muzejske građe i muzejske dokumentacije i o tome izvijestiti Ministarstvo kulture.

Muzejska građa i muzejska dokumentacija danom stupanja na snagu ovoga Zakona postaju državno vlasništvo.

Vlada Republike Hrvatske može vlasništvo nad muzejskom građom i muzejskom dokumentacijom prenijeti na županiju, Grad Zagreb, gradove i općine koji su osnivači ustanova.

Zaključak

Zakon o muzejima (lex specialis) zajedno sa Zakonom o ustanovama ("N.n." br. 76/93. – ispr. 29/97.) temeljni su zakoni hrvatskog pravnog sustava, koji su iz osnova izmijenili pravni položaj muzeja. Djelatnost, osnivanje, upravljanje, imovina, nastupanje u pravnom prometu i uopće status tih pravnih osoba uređuje se tim zakonima na potpuno nov način (riješili su bitna pitanja pretvorbe pravnih osoba koje su obavljale tzv. društvene djelatnosti). Ovim osvrtom na Zakon pokušala sam kao pravnik u Muzeju i kao praktičar koji se bavi tom problematikom obraditi bitne segmente materije statusnog uređenja muzeja i na taj način možda olakšati njegovo razumijevanje, za čiju provedbu – teret je na muzejima ali i na Ministarstvu kulture.